Diakonal bibellesning – nødvendig i trosopplæringen

Av Atle Sommerfeldt

Bibelen kan hjelpe barn og unge til å tolke og mestre livet, men da må de få møte bibeltekster som åpner et slikt rom. I denne artikkelen påviser jeg at utvalget av bibeltekster i Plan for trosopplæring er svakt på slike tekster, og anbefaler tekster og en diakonal lese måte som legger bedre til rette for dette.

ATLE SOMMERFELDT, biskop i Borg. E-post: as747@kirken.no

Jeg er oppvokst med 1960-tallets barne- og ungdomsarbeid. Der ble vi presentert for et begrenset tekstutvalg fra bibelen. Dette var bibelens store fortelling og skulle gi fasit på alle vesentlige livsspørsmål. Oppgaven vi unge hadde, var å akseptere, og så plassere vår virkelighet og livsfølelse inn i denne fortellingen. Hvis dette ikke passet inn i den store fortellingen, var det mitt, meget alvorlige, problem. Den kristne undervisningens oppgave var å få oss til å formulere de «riktige» spørsmålene som passet til «den store fortellingen» slik at vi kunne få de rette svarene. De rette svarene var gitt av Gud fra evighet av. Gud ble lukket inne i bibelen og en bestemt lese måte.

I all sin tilsynelatende bibeltroskap skygget denne prosessen for store deler av det bibelske materialet og ga liten trygghet for at min livsfølelse og min kontekst var noe Gud så og brydde seg om. For mange ledet dette til at når deres liv ikke var sagt å være relevant for bibelen og Gud, opplevdes ikke bibelen og Gud relevant for dem.

Det var en kontekstuell og diakonal metode for livstolkning og bibelbruk som åpnet bibelen for meg. I denne metoden begynner en med konteksten bibelleseren lever i og med, reflekterer om denne og vender seg så til bibelen for å finne tekster og perspektiver som hjelper en med å håndtere konteksten en lever i. Metoden åpnet bibelen fordi den viste at mennesker fra begynnelsen har stilt sine egne spørsmål – og at bibelen gjengir dem, legitimerer dem og åpner for livshjelp. Bibelen ble relevant også for min generasjon med våre store spørsmål i skyggen av atomtrusselen, kunnskapsrevolusjonen og den uutholdelige globale urettferdigheten. Konteksten ga spørsmålene, og bibelen ga hjelp til å forstå og mestre dem. I Den norske kirkes Plan for Trosopplæring er det særlig aspektet «Livstolkning og livsmestring» som peker mot en slik bibelbruk.

BIBELN OG TROSOPPLÆRINGEN

Bibelen spiller med rette en sentral rolle i trosopplæringen. 69 % av foreldrene forventer at barna skal lære sentrale tekster fra bibelen (Botvar mfl. 2012). Foreldrene til de mer enn 200 000 barn og unge som i løpet av et år deltar i kirkens trosopplæring og barne- og ungdomsarbeid, forventer ifølge den samme undersøkelsen at barna får hjelp til å utvikle respekt for menneskeverdet (95 %), nestekjærighet (88 %), ansvar for jordkloden (80 %) og tilgivelse (75 %). Disse svarene viser at foreldrene forventer at kirken gir barna deres livshjelp og retning for livsvalg i møte med tidens store utfordringer.

Bibelens Gud er opptatt av alle menneskers levekår og gir hele tiden mennesker og samfunn retning for livsvalg og livsmestring. Gud er ikke de greske filosofenes fjerne og upåvirkelige Gud som har laget en ferdig plan før tidens begynnelse slik vi i realiteten ble fortalt også i den kirkelige undervisningen. Gud er bevegelse, Gud hører menneskers skrik, ser deres smerte og vil redde dem. Den første beskrivelsen mennesket gir av Gud, er tydelig nok. Hagar er Abrahams slavekvinne som Sara krever skal støtes ut sammen med Ismael, Hagar og Abrahams sønn. Da Gud redder dem i ørkenen, «satte hun dette navnet på Herren som hadde talt til henne: «Du er en Gud som ser meg» (1. Mos 16,13).

Bibelen kan nok sies å presentere et grunnmønster i Guds handlinger for menneskene, men fortellingene er så mangfoldige at de ikke kan reduseres til én såkalt stor fortelling med ett entydig budskap som alle livserfaringer skal presses inn i. En slik bibelbruk reduserer Gud og lukker for mangfoldet av menneskelige erfaringer. Bibelen har mange fortellinger som med grunnlag i ulike livserfaringer gir Israelsfolket og hele menneskeheten hjelp til livstolkning og livsmestring. For å sitere teolog og forsker Kristin Graff Kallevåg (2017 s. 43): «If the church is to practice this openness, it cannot merely proclaim the Christian story; it also needs to listen to the polyphony of individuals' life stories.» Å bygge bro mellom barn og unges livsfølelse og bibelens mange og ulike fortellinger kan skape et samtalerom der møtet mellom egen kontekst og bibelens fortellinger kan gi hjelp til å mestre utfordringene og gi tillit til Guds fremtid. Denne måten å se forholdet mellom kontekst og bibel korresponderer med slik Ivar Asheim legger til rette for i sitt konsept om en teologisk etikk: «Det er ikke Bibelen som gir oss det materiale vi skal tilrettelegge: det har vi i livsvirkeligheten slik den foreligger. Men Bibelen gir oss et tolkningsperspektiv, gir oss øyne å se med» (Asheim 1994, s. 54)¹.

Utvalget av kjernetekster i *Plan for Trosopplæring* (Kirkerådet 2010) reflekterer imidlertid i liten grad bibelens mangfold. Et viktig uttrykk for dette er at diakoniens sentrale kjernetekster er nesten fraværende i den sentrale planens

1 Asheims konsept tydeliggjør etter min oppfatning den diakonale metoden – se lenger ut i artikkelen – ved at refleksjonsprosessen knyttes til Bibelen og dermed får et sterkere normativt element.

tekstutvalg (se mer nedenfor). Dette bidrar til at tekstutvalget gir for liten hjelp til kirkelige ansatte til å bygge bro mellom livsfølelsen i samfunnssammenheng og behovet for livsmestring.²

DIAKONI I PLAN FOR TROSOPPLÆRING

Diakoni er i Den norske kirkes diakoniplan definert slik: «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet» (Den norske kirke *Plan for Diakoni* s. 9). Trosopplæringsplanen reflekterer denne diakoniforståelsen når det heter om trosopplæringsens diakonale dimensjon: «En diakonal trosopplæring vil se, tolke og handle i forhold til barns, unges og familiers livserfaring (...) Diakoni er en dimensjon ved all trosopplæring og (...) kommer blant annet til syne i de relasjonene vi lever i og hvordan vi forvalter jordas ressurser. (...) Skjev fordeling av ressurser, klimaendringer og overforbruk gir store konsekvenser for hele skaperverket. Naturen og menneskers livsvilkår trues av miljøødeleggelse og urettferdighet» (*Plan for trosopplæring* s. 30).

Trosopplæringsplanen har tre aspekter, «Livstolkning og livsmestring», «Kirkens tro og tradisjon» og «Kristen tro i praksis». Diakoni er et punkt under Kristen tro i praksis og bør være en del av kirkens tro og praksis. Men det er Livstolkning og livsmestring som har det beste potensialet for å danne bro mellom diakoni og trosopplæring. Livstolkning og livsmestring defineres slik: «Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket.» (s. 14). Fokuset i denne definisjonen er menneskets kontekst og Guds møte med mennesket i historien, i samfunnet og i dets livserfaringer. Dette gir Livstolkning og livsmestring et annet fokus enn de to andre aspektene i planen. I de andre aspektene er fokuset Guds handling for oss, i Livstolkning og livsmestring er utgangspunktet mennesket og hennes situasjon.

Dette særpreget svekkes imidlertid ved prosessen som beskrives i læringstrinnene i Livstolkning og livsmestring. De starter med «Livs- og troshistorie», følges deretter av «Personlig vekst», for så å komme til «De store spørsmålene», og til slutt til «Sentrale dimensjoner ved menneskelivet» (Trosopplæringsinnhold s. 16). Ifølge planen skal læringsprosessen starte «med å finne et språk for sin egen livs- og troshistorie i lys av troen på Den treenige Gud som barna er døpt til». Læringsprosessen starter dermed ikke med barnets kontekst som bestemmes av barnets relasjon til andre mennesker og samfunnet en lever i, slik definisjonen legger opp til, men i den kristne troens bekjennelse til Guds handling for oss. Det neste trinnet i prosessen, «Personlig vekst», kommu-

2 Sammenhengen mellom diakoni og livsmestring knytter også Gunnfrid Ljones Øierud (2019: 4): «Mitt inntrykk er at livsmestring i kirkelig sammenheng forstås nokså tett knyttet til diakoni».

niserer at den enkeltes indre opplevelse og erkjennelse utvikles forut for en erkjennelse av relasjonene personen er plassert i. Eksempelet nedenfor om sammenhengen mellom unges livsfølelse og økosorg viser at dette er problematisk både eksistensielt og i en bibelsk forståelse av mennesket. I bibelen sees mennesket først og fremst i sine eksterne relasjoner.

Denne «trinn-prosessen» er etter min oppfatning en hovedgrunn til konklusjonen Fuglseth, Haakedal og Schmidt trekker i sin evaluering av lokale trosopplæringsplaner:

"Det aspektet som verkeleg har potensiale i seg til å bli kjelde til fornying, er aspektet Livstolkning og livsmestring. Men vi konkluderer med at det er Livstolkning og livsmestring som er minst gjennomtenkt lokalt, og sannsynleg då det ein minst har arbeidd med. Slik sett trur vi ikkje at kyrkjelydane har fått utnytta det eventuelle fornyingspotensiale som ligg i dette aspektet." (Fuglseth mfl. 2012 s. 115).

Diakoniens metode er i Trosopplæringsplanen «å se, tolke og handle i forhold til livserfaringer». Da må læringsprosessen i Livstolkning og livsmestring begynne med en kunnskapsbasert forståelse av «Sentrale dimensjoner ved menneskelivet» som må inkludere samfunnsforhold og skaperverkets tilstand. Denne forståelsen gir grunnlag for å behandle og tolke «De store spørsmålene» som konteksten reiser, og stimulere «Personlig vekst» – eller bedre, «Personlig refleksjon». I denne prosessen identifiseres spørsmål og behov som en så leter etter ressurser for å håndtere i Bibelen, i kirkens tradisjon og hos hverandre. I fellesskap utvikles handlingsalternativer som blir trospraksis og trosfortelling om erfaringer om Den treenige Guds tilstedeværelse og handlekraft i verden og eget liv. Slik dannes grunnlaget for personlig vekst i troen på Den treenige Gud.³

Det er mange erfaringer fra ulike kontekster om at denne arbeidsmåten skaper fornyelse. Den åpner Bibelen bredere enn en ensidig dogmatisk, ofte såkalt frelseshistorisk lese måte, den gir nye blikk på kirkens historiske ressurser og bygger bro mellom livserfaringer og livstolkning og mellom livsmestring og handling⁴.

OM BARN OG UNGES SAMFUNNSKONTEKST

Vi lever i et samfunn med svært mye lett tilgjengelig kunnskap om barn og unges livsfølelse og om samfunnet vi lever i. Et eksempel er Ungdataundersøkelsene der norske skoleelever på ungdomsskole og videregående svarer på en rekke spørsmål om sin livssituasjon. De nasjonale resultatene for 2018 viser at en av

³ Kari Jordheim (2019) har vist at denne diakonale metoden samsvarer godt med akseptert læringsteori.

⁴ Metoden er helt sentral i de to grunnlagsdokumentene om diakoni i den økumeniske bevegelse: *Diakonia in Context* (Lutheran World Federation 2009) og *Ecumenical diakonia. Called to transformative Action* (Kirkenes Verdensråd 2018), begge i norsk oversettelse tilgjengelig på Den norske kirkes nettside. Jfr også Kjell Nordstokke: «Bærekraftsmålene» i *Bærekraftsboka* (Den norske kirke 2019).

tre gutter og hver annen jente har opplevd så mye press den siste uken at de har hatt problemer med å takle det. 1/3 på ungdomsskolen og nesten halvparten på videregående opplever at «alt er et slit» og «bekymrer seg mye». Og det er mellom 30 og 35 % som svarer at de ikke ser for seg en lykkelig fremtid. I forskernes oppsummering heter det:

«Omfanget av selvrapporterte fysiske og psykiske helseplager fortsetter å øke. Økningen er markant og gjelder både gutter og jenter og elever både på ungdomsskolen og videregående. Det er mindre framtidsoptimisme. Andelen som tror at de aldri vil bli arbeidssledige har gått markert ned de siste årene, og færre enn før tror de kommer til å leve et godt og lykkelig liv» (Bakken 2018 s. 2).

Den svenske 15-åringen Greta Thunberg, som startet skolestreikbevegelsen for klimarettferdighet, understreket foran hele FNs Klimakonferanse i desember 2018 at menneskeheten står overfor en eksistensiell trussel. Førsteamanuensis Ole Jacob Madsen ved Psykologisk Institutt hevder at «klimaendringene er en høyst reell trussel mot den mentale helsen til hele verdens befolkning» (Madsen 2018 s. 85)⁵. I forlengelsen av dette utvikles begrepet «økosorg». Økosorg er sorgen over den tapte relasjonen til naturen og den tapte fremtiden. Sosiologen Linn Stalsberg skriver: «Å selv være vitne til økologiske tap, eller å være vitne til lidelsen andre mennesker opplever gjennom sine tap, blir en påminning om at klimaendringene ikke bare er nok et abstrakt vitenskapelig begrep. I stedet er klimaendringene kilde til en hittil ikke verdsatt følelsesmessig og psykologisk smerte.» (Agenda Magasin 28.8.18).

Filosofen Arne Jon Vetlesen skriver: «Vendingen innover, til kroppen, til skjermene og spillene, kan tolkes som en flukt fra en skremmende utenverden, en natur i oppløsning» (Klassekampen 18.12.18). Mange sier vi oppdrar en «Generasjon-prestasjon» som vokser opp med store utfordringer for sin mentale helse. Men vi ser også en sørgende generasjon som i stigende grad ser at den fremtiden de arver, med stor sannsynlighet blir mørk og ugjenkjennelig fra den verden som omgir dem i dag.

Dette er et eksempel på helt sentrale elementer i barn og unges, og deres foreldres, livsfølelse. Disse har ikke utgangspunkt i en personlig livsfortelling, men i samfunnskontekst og naturerfaring. Dersom trosopplæringen har en ensidig personal og individuell forståelse av barn og unges livsfølelse, gir den ikke hjelp til å mestre vår tids store utfordringer. Det er utfordringer de fødes inn

5 Madsen skriver med referanse til artikkelen "Beyond storms and droughts. The psychological impacts of Climate change" i American Psychological Association 2014. Sitatets kontekst er følgende: «Aller først kan vi slå fast at det hersker liten tvil om at de menneskeskapte klimaendringene innehar potensialet til å gjøre betydelig skade på menneskehetens velvære og mentale helse. (...) De mentale helsekonsekvensene av disse utfallene er ventet å være traumer, kronisk stress, angst, depresjon og andre psykiske lidelser. Klimaendringene er derfor også en høyst reell trussel mot den mentale helsen til hele verdens befolkning» (Madsen 2018 s. 85).

i og som må håndteres i fellesskap. Klimakrisen kan ikke løses av hvert enkelt individ og erkjennes ikke i en reise innover. Det samme gjelder global fattigdom, våpenkappløp og sikkerhet, flyktningssituasjonen eller utfordringen å leve med kulturell og religiøs forskjellighet.

BIBELSKE TEKSTER FOR LIVSTOLKNING OG LIVSMESTRING

Bibelen har et svært rikt materiale for livstolkning og livsmestring. Jeg gir i det følgende noen eksempler på helt sentrale tekster som er utelatt i tekstutvalget.

Den allerede nevnte fortellingen om Hagar og Ismael (1. Mos 16, 1. Mos 21,8–21, 1. Mos 25,1–18) viser at Gud har omsorg for dem Abraham og Sara ekskluderte. Guds barmhjertighet er ikke begrenset til ett folk og ett trossamfunn. Fortellingen avsluttes med en forsoning mellom de to halvbrødrene Isak og Ismael og med Ismaels slektshistorie som forteller at løftet til Abraham om å oppfylle all verden ikke er begrenset til Israelsfolket. Hele menneskehetens livssituasjon angår oss og Kristi kirke.

Kirkens diakonale misjon i verden er forankret i Jesu oppdrag slik det er beskrevet i Luk 4,14–21 der Jesus leser fra Jes 61 i synagogen i Kapernaum: «Han (Gud) har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år fra Herren». Tegnene i Luk 4 gjenfinnes hos Matteus i Matt 11,1–6 på døperen Johannes sitt spørsmål om hvem Jesus er: «Gå og fortell Johannes hva dere hører og ser: Blinde ser, lamme går, spedalske renses og døde hører».

Den kristne fortellingen om Gud har som et helt sentralt element at Gud identifiserer seg særlig sterkt med undertrykte og lidende mennesker. Å tjene lidende mennesker er derfor å tjene Herren selv, slik liknelsen om den store dommen i Matt 25,31–46 viser oss: «Det du har gjort mot en av disse mine minste, har du gjort mot meg». Denne liknelsen har helt fra oldkirken gitt prioriteringer til kirkens diakonale praksis med sin vekt på syke, fremmede, fengslede, sultne, tørste og nødlidende.

Diakonien knytter sammen de to elementene i det dobbelte kjærlighetsbudet «Du skal elske Gud og din neste som deg selv» (Luk 10,27), og tydeliggjør budets hovedpoeng: sann Gudsyndelse leveres ut i tjeneste for mennesker, i samfunnet og særlig i møte med marginaliserte og undertrykte. Liknelsen om Den barmhjertige samaritan (Luk 10,25–37) eksemplifiserer dette og er en av kjernetekstene i Trosopplæringsplanen. Men når Matt 25 og profeten Jesajas visjon om den rette gudsyndelse og den rette faste i Jes 58⁶ – der kategorien av mennesker gjenfinnes i Matt 25 – ikke er med i utvalget av kjernetekster,

6 "Er dette den fasten jeg har valgt, en dag da mennesket plager seg selv, bøyer hodet som et siv og legger seg i sekk og aske?. Nei, dette er fasten jeg har valgt: å løse urettferdige lenker, sprengte båndene i åket, sette undertrykte fri og bryte hvert åk i stykker, å dele ditt brød med sultne og la hjemløse komme i hus. Du skal se til den nakne og kle ham, du skal ikke snu ryggen til dine egne" (Jes 58,5–7).

svekkes sammenhengen mellom en kristen livstolkning og nestekjærlighetens handlinger i samfunnet. Nestekjærlighet er ikke en følge av en kristen livstolkning, men er kjernen i den kristne livstolkningen fordi kjærlighet til nesten som vi ser, uttrykker vår kjærlighet til Gud som vi ikke ser (jfr 1. Joh 4,20–21).

Det gode samfunn er nestekjærlighetens samfunn som Gud en dag vil gjenopprette i fullkommenhet. Inntil den dagen lever mennesket i håpet om denne dagen og av tegn på at dette håpet er til stede i vår virkelighet, tegn som samtidig gir retning for livstolkning og livsmestring. I den bibelske virkelighetsforståelsen er dette ikke begrenset til et individuelt håp om himmelen slik en personal og begrenset lesning av Åp 21⁷ kan gi grunnlag for. Åp 21 hviler både på Jes 61 som Jesus leste fra i synagogen og særlig på Jes 65,17–25. Begge disse tekstene formulerer *shalom-visjonen* (Sommerfeldt 2003 s. 65ff) om et samfunn der menneskene får utfoldet sine ressurser, er frigjort fra undertrykkelse og slaveri, lever i harmoni med hverandre og med naturen, og der sverdene smis om til plogjern (Jes 2,4 og flere). Dette siste motivet er et grunnleggende symbol for FNs mandat og fredsbyggende arbeid, figurativt vist i parken utenfor FN-bygningen i New York.

Shalom-visjonen utdyper konsekvensene av den første skapelsesberetningen (1. Mos 1,27) som forteller at alle mennesker er skapt i Guds bilde. I møte med hvert menneske ser vi derfor Guds bilde. Det gir alle mennesker likeverd og rettigheter. Shalomvisjonen konkretiserer denne erkjennelsen og kan gjenfinnes både i motiver i menneskerettighetene og FNs Bærekraftmålene⁸.

I liknelsen om «Det store gjestebudet» (Luk 14,15–24) tydeliggjør Jesus den bibelske gjestfriheten i fortellingen om Abraham og Saras gjester i Mamrelunden (1. Mos 18,1–8). Abraham og Sara tok vel imot de ukjente, og fikk selv løfte om å få barn – selv om de var gamle. I den kirkelige tradisjonen benevnes fortellingen «den gammeltestamentlige treenigheten». I møte med økende europeisk fremmedfiendtlighet og ekskluderende nasjonalisme anvendes den i dag av de ortodokse kirkene i Middelhavsområdet som inspirasjon for gjestfrihet i møte med flyktninger. I det store gjestebudet i Lukas er alle invitert og velkommen fordi de bærer Guds bilde, selv om de av andre mennesker sees ned på av de vellykkede og mektige.

Diakoniplanens «Kamp for rettferdighet» er svakt representert i tekstmaterialet i *Plan for trosopplæring*. Den ene teksten som er hentet fra Amos er kraftfull nok, men mangler fortellingskraft, og konteksten er ikke umiddelbart tilgjengelig. Fortellingen om Nabots vingård i 1 Kong 21⁹ er derimot en vel egnet og mye

7 «Se, Guds bolig er hos menneskene. Han skal bo hos dem ... Han skal tørke bort hver tåre fra deres øyne, og døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte» (Åp 21,3–4).

8 De 17 Bærekraftmålene ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2015 og setter mål for den globale samfunnsutviklingen frem til 2030. Jfr *Bærekraftsboka* (Den norske kirke 2019).

9 Se Holter (2000: 98)

brukt fortelling. Nabot eide en vingård som kong Ahab ville ha, men Nabot ville ikke selge den. Kong Ahab sørger sammen med samfunnets elite for at Nabot blir drept, og Ahab overtok vingården. Men Gud ba profeten Elia fordømme ham. Fortellingen tydeliggjør at de med makt i politikk, rettsvesen og religion er ansvarlig for urett og nød, og at Gud fordømmer undertrykkelse og maktovergrep. «Finnes det nød og sult, skyldes det svik», for å sitere den ikoniske sangen for en hel generasjon «Til ungdommen» av Nordahl Grieg. Knyttes dette sammen med beskrivelsen av kongens forpliktelser i Sal 72¹⁰, gis undervisningen en bærekraftig ressurs for de mektiges ansvar i samfunnet og retning for et demokratisk samfunnsengasjement.

Kraften i forståelsen av Guds særlige handlinger for fattige og undertrykte kommer svært tydelig til uttrykk i Jesu liknelse om Den rike mann og Lasarus i Luk 16,19–31.¹¹ I liknelsen blir den rike og navnløse mannen utestengt fra Guds evighet, men den fattige Lasarus som levde av smulene fra den rikes bord, får hvile i Abrahams fang. Dette er sannsynligvis Bibelens mest ubehagelige tekst for dagens norske samfunn med stigende ulikhet nasjonalt og globalt. Men nettopp derfor er den så viktig i en levende trosopplæring. Den gir retning til samfunnsengasjementet i en tid med økt ulikhet. For kirker i land der menighet og folk hver dag erfarer Lasarus sin virkelighet, er det et underlig budskap at Den norske kirke, som kirke i og for verdens rikeste befolkning, ikke finner det nødvendig å inkludere denne teksten i trosopplæringen.

Trosopplæringsplanen (s. 30) understreker at «når menigheten er i kontakt med et stort antall barn og unge, vil noen ha erfaringer med belastninger, krenkelser og overgrep». Også i Sør-Afrika er dette svært aktuelt. Det ga grunnlag for Tamar-kampanjen som kontinentets kirker lanserte og som kirker i andre deler av verden også ble med på.¹² Fortellingen om Tamar i 2. Sam 13,1–22 omhandler kongesønnen Ammons voldtekt av sin søster Tamar. Kong David – en av bibelens store helter – straffer ikke Ammon, men Tamars andre bror Absalon hevner henne og dreper Ammon. Fortellingen og kirkenes bruk av den har gitt voldtatte kvinner og ungdommer selvrespekt og livsmot fordi den gir et gjenkjennelig bilde og plasserer ansvaret hos overgriperen. Våre misbrukte barn og unge har like dramatiske opplevelser som Tamar, og fortellingen om henne kan gi ord til en virkelighet det er svært krevende å sette ord på, og forsikre den utsatte om at det er overgriperen som bærer ansvaret og må straffes.

Og da er vi tilbake til økosorgen. I de senere tiårene har Den norske kirke hentet inn tradisjoner fra den ortodokse kirke og fra tradisjoner forut for opplys-

10 «Han (kongen) skal la de vergeløse i folket få sin rett, han skal berge de fattige. Undertrykkeren skal han knuse ... Han berger en fattig som roper, en stakkar som ingen hjelper ... han berger de fattiges liv. Han løser dem fra tvang og vold, deres liv er dyrebart i hans øyne» Salme 72, v 4+12–14

11 Se f.eks. Henriksen/Sommerfeldt 2005

12 Se f.eks. «Tamars historie» av Patricia Sheerattan-Bisnauth (2012)

ningstiden for å justere forholdet mellom mennesket og det øvrige skaperverk, ikke minst i møte med miljø-ødeleggelsene og klimakrisen. Her er det mye materiale å møte økosorgens livsfølelse med.

Sentralt i denne ny-orienteringen er at Gud har en direkte relasjon til skaperverket og at skaperverket derfor har en verdi i seg selv uavhengig av mennesket. Sal 148 er en sentral tekst som uttrykker dette i lovsangens form, der lovsangen ikke reserveres mennesket, men hele skaperverket synger den. Kirkemøtets vedtak om Skaperverk og bærekraft i 2008 (KM Sak 05/2008)¹³ understreker nødvendigheten av å inkludere dette perspektivet i all kirkelig virksomhet. Et godt ressursmateriale for inkludering av dette i trosopplæringen finnes i artikelsamlingen Jordvenn fra IKO (Ekre 2018).

Det er liten tvil om at klimatrusselen i dag er enda mer sentral enn den gang diakoniplanen og trosopplæringsplanen ble skrevet. Det gjør inkludering av bibelsk materiale på dette området svært viktig. Klimaendringen skyldes ikke minst at mennesket har gjort seg selv til eier over hele skaperverket og kan bruke det for ensidig å tjene egne interesser. Konsekvensen er ødeleggelse av både mennesker og natur. Det bibelske perspektiv er helt annerledes der Gud eier skaperverket og mennesket er satt til å forvalte det til beste for alle.¹⁴ Sal 146 uttrykker denne forståelsen og danner en god bro inn til skapelsen, shalomvisjonen og Den norske kirkes nasjonalsalme¹⁵ «Herre Gud, ditt dyre navn og ære». Klimatrusselen og kamp for klimarettferdighet kan gi mennesker i økosorg impuls til handling og håp.

AVSLUTNING

Jeg håper at jeg i denne gjennomgangen har vist at bibelen har et mangfold av fortellinger som er ytterst relevante også for de store spørsmålene i vår tid, og som kan gi barn, unge og deres foreldre hjelp til livstolkning og livsmestring. Utfordringen er å tørre å se og høre hva som i dag er barn og unges livssituasjon og livsfølelse, og så ledsage dem inn til bibelens tekster for veiledning og refleksjon. Da er muligheten der for at nye generasjoner kan oppleve en levende bibel og trosopplæringen kan bli ytterligere fornyet.

13 Se også Kirkemøtesak 16/17: Sluttrapport Skaperverk og bærekraft

14 Flere sentrale kirkelige aktører har de senere årene arbeidet mye med teologi og spiritualitet knyttet til skaperverket. Sentralt er pave Frans og patriark Bartholomeus. I Norge finnes det mye materiale i rammen av tiåret for Skaperverk og bærekraft, bl.a. fra Kirkens Nødhjelp, Kirkerådet og Norges kristne Råd

15 Salmen er nr. 1 i NoS 2012 før den ordinære inndelingen av salmene begynner, i tillegg til at den har et ordinært nummer, NoS278.

LITTERATUR

- Asheim, Ivar. 1994. *Mer enn normer*. Universitetsforlaget. Oslo
- Bakken, Anders. 2018. *Ungdata 2018, Nasjonale resultater*. NOVA rapport 8/18
- Biskopsmötet i Svenska kyrkan. Et biskopsbrev om klimatet. Svenska kyrkan 2014
- Blomquist, Karen (red). 2009. *God, Creation and Climate Change*. LWF Studies 2009
- Bærekraftsboka*. Flere forfattere. Kirkerådet 2019
- Botvar og Skålvoll (red). 2012. *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2012*. KIFO Notat 4/2012
- Ekre (red.). 2018. *Jordvenn*. IKO-Forlaget, Oslo.
- Fuglseth, Haakedal og Schmidt. 2012. *Lokale trusopplæringsplanar*. KIFO-rapport 2012:3
- Graff-Kallevåg, Kristin. 2017. "The One story and the many stories". I: Wright og Green (red): *The Promise of Robert W. Jenson's Theology. Constructive Engagements*. s. 29-43 Fortress Press, Minneapolis
- Hans Hellighet Bartholomeus. 2012. *Møte med mysteriet*, Oslo: Luther Forlag
- Holter, Knut. 2000. «Nabots vingård». I: Henriksen, Jan Olav (red.): *Makt, eiendom, rettferdighet*. Gyldendal Akademisk, Oslo
- Pave Frans: 2015. *Laudate Si. Om omsorgen for vårt felles hjem*. Oslo: St. Olav.
- Jordheim, Kari. 2019. «Livsmestring i kirke og skole». i *Prismet* 1/2019 s. 63-71
- Kirkemøtet i Den norske kirke sak 05/2008 og sak 17/2017: Skaperverk og bærekraft, Kirkerådet
- Kirkerådet i Den norske kirke: 1975. *Mennesket og miljøet*. Oslo: Luther Forlag
- Kirkerådet i Den norske kirke: 2010. *Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring*. Kirkerådet
- Kirkerådet i Den norske kirke: 2008. *Plan for diakoni i Den norske kirke*. Kirkerådet
- Madsen, Ole Jacob. 2018. «Verden forgår, men mennesket består». I: Bjerregaard og Kverndokk (red.): *Kollaps*. Oslo: Dreyer
- Sheerattan-Bisnauth, Patricia. 2012. «Tamars historie». I: Sommerfeldt (red): *Tro til handling*. Oslo: Verbum
- Sommerfeldt, Atle. 2005. «Ulikhetene i den globale storbyen». I: Henriksen og Sommerfeldt (red.): *Det umulige nåløyet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sommerfeldt, Atle. 2003. «Godhetens visjon». I: Sommerfeldt: *Tegn til håp*. Oslo: Verbum,
- Øierud, Gunnfrid Ljones. 2019. «Leder: Livsmestring». i *Prismet* 1/2019 s. 3-4